

Når litteratur- undervisningen rykker ud i storbyen

– potentialer til at lykkes med udeskoleundervisning

CHRISTINE PILEGAARD LARSEN, LEKTOR I DANSK VED LÆRERUDDANNELSEN, KØBENHAVNS PROFESSIONSHØJSKOLE I SAMARBEJDE MED ANDETÅRSSTUDERENDE: ADILE AYDOGAN, ANJA ANUSIC, ANN CAMILLA JOHANSEN, ANN RØRBÆK DAMGAARD, ANN-SOFIE HEDAM OKSBJERRE HANSEN, ANNEMARIE GJESSING VINTEN, BIRGIT SCHALDEMOSE NORMAN, CASPER BANG BERNER, DAGNY ISHOLM SAARUP, FAJAR ASHRAF, HERLE SOFIE GØTZSCHE LARSEN, JONATAN SEBASTIAN BILLESØ, JONATHAN NORDMARK LAURSEN, MADH HØJRUP PETERSEN, MAJA LING SCHALBURG, MAJA ROSENSTAND THOMSEN, NIKLAS BERGGREN ZACHARIASSEN, NIKOLINE SOFIE BO KROGH, SANNE DALL KRISTENSEN, SILLE KRAGELUND OG TERESA JACKMAN

Ældre tekster kan ofte være svært fremkommelige for både lærerstuderende og elever i folkeskolen, fordi teksterne er blevet til i en tid, som ligger langt fra en nutidslæser. Derfor er vi nysgerrige på, om et arbejde med forforståelse, stemthed og motivation kan bidrage til at åbne tekster, der er svært tilgængelige. Denne artikel udforsker stedets potentiale til at øge eleveres indlevelse i og fortolkning af danske litterære tekster. Udgangspunktet er et gennemført undervisningsforløb med lærerstuderende på Københavns Professionshøjskole, der som led i danskundervisningen har arbejdet med litterære tekster på forskellige lokaliteter i København. Undervisningsforløbet er ikke testet på elever i folkeskolen, men med få justeringer i tekstvalget kan det tilpasses undervisningen i udskoling. Artiklen er bygget op, så den indledningsvis beskriver, hvad den stedbaserede læsning gør ved litteraturlæsningen for studerende. Derefter uddybes vores teoretiske afsæt, og endelig dykker vi ned i et konkret forløb, vi har afprøvet i praksis, og deler ud af vores oplevelser og erfaringer – forhåbentlig til inspiration for andre. Eksemplerne kan ses ved at scanne indlagte QR-koder på telefonen.

Når stedet får litteraturen til at åbne sig

”Da jeg hørte om skiltene i forskellige farver, lagde jeg pludselig mærke til dem på Vesterbrogade. Jeg har gået her masser af gange uden at bemærke dem før nu.” (Studerende ved Københavns Professionshøjskole, april 2022).

” Da jeg hørte om skiltene i forskellige farver, lagde jeg pludselig mærke til dem på Vesterbrogade. Jeg har gået her masser af gange uden at bemærke dem før nu.

Som citatet viser, kan det at opleve tekster i byen åbne for en bedre forståelse af såvel teksten som stedet. For mange elever kan mødet med en tekst være udfordrende. Selv for voksne kan det være vanskeligt at leve sig ind i og fortolke en litterær tekst, så den giver mening, særligt hvis tiden,

handlingen og sproget ligger langt fra læserens egen livsverden. Som lærere er vi derfor nødt til at udforske og afprøve forskellige metoder til at motivere vores elever til at åbne sig for litteraturen.

Billede 1: Jonatan og Jonathan, lærerstuderende med fokus på dansk i udskolingen, får styr på teknikken.

På tredje semester på læreruddannelsen har vi derfor afprøvet den litteraturpædagogiske metode stedbaseret læsning, hvor vi har mødt litterære værker i samspil med det konkrete fysiske sted, som den enkelte tekst udspringer af eller relaterer sig til. Formålet var, at vi som kommende lærere vil kunne hjælpe eleverne med at erfare værkerne på egen krop og forhåbentlig herved opnå en dybere tekstforståelse. Vores egne erfaringer fra praksis i grundskolen viser nemlig, at det for mange elever kan være vanskeligt at læse og forstå litteratur.

Københavns Professionshøjskole er en uddannelsesinstitution placeret i storbyen. Derfor har det længe været en fast tradition i danskfaget, at vi tager ud i byen for at læse fiktive tekster på udvalgte steder. Lars Handesten udgav i 1996 antologien *Alligevel så elsker vi byen*, en litteraturhistorie med udgangspunkt i København, i anledningen af Kulturbyåret. Denne tekstsamling har fungeret som inspiration for tekstvalget i dette undervisningsforløb. I forløbet har vi altså læst storbytekster i storbyen København. I andre sammenhænge er der blevet læst tekster om døden på Vestre Kirkegård og romantiske tekster i Ørstedsparken. Vi har læst økodigte på Amager Fælled, og vi har læst Herman Bangs reportager på de steder, han skrev om, og vi har selv lavet nye versioner. Dette forløbs valg af steder udsprang af praktiske hensyn: For hvad kunne vi nå på tre timer, når vi også skulle fra sted til sted og evaluere undervejs?

Inden vi beskriver vores erfaringer med stedbaseret læsning i de københavnske gader, vil vi introducere de væsentligste ideer bag den undersøgende litteraturredidaktik og stedbaseret læsning.

Væk fra nykritikken og ind i litteraturen

I *Undersøg Litteraturen!* (2021) præsenterer Gissel og Steffensen de grundlæggende principper bag en undersøgende litteraturdidaktik. Det særlige ved den undersøgende tilgang til litteratur er, at vi bevæger os væk fra en lukket og nykritisk litteraturundervisning med fokus på analyseskemaer og på, hvad teksten handler om, og henimod en åben tilgang med vægt på flerstemmig fortolkning. Til forskel fra nykritikken bygger den undersøgende metode på en fænomenologisk tilgang til litteratur, der lægger stor vægt på læserens egen oplevelse og forståelse af værket. I den undersøgende tilgang bliver den enkelte læsers egne erfaringer, forestillinger, følelser og billedannelser under læsningen således til selve afsættet for undersøgelsen af tekstens verden.

Den stedbaserede læsning er en oplagt metode til at praktisere en fænomenologisk tilgang til litteratur, fordi det også her er læserens kognitive og kropslige erfaring af tekst og sted, som bliver central for selve undersøgelsen. Her er det at bevæge sig ud på det sted, hvor teksten rent faktisk foregår, en vej ind i en dybere sansning, forståelse og fortolkning af teksten.

” Den stedbaserede læsning er en oplagt metode til at praktisere en fænomenologisk tilgang til litteratur.

Den stedbaserede læsning er baseret på den amerikanske filosof Edward S. Caseys stedbegreb, som han definerer med formlen: sted = lokalitet x subjektivitet (Eggensen, 2016, s. 198). Stedbegrebet bygger på en ide om, at et sted ikke blot er et sted. Når eleven befinder sig på en bestemt lokalitet, opstår der et samspil mellem lokaliteten og elevens sansede oplevelse. Denne tilgang til stedet kan anvendes i arbejdet med litteratur.

Ifølge Dorte Eggensen, som har udviklet et bud på stedbaseret læsning som metode på baggrund af deduktive feltstudier i grundskolen, har den stedbaserede læsning et potentiale til at gøre eleverne i stand til at åbne teksten gennem undersøgelse og nysgerrighed, idet “man sætter kroppen, sproget og sanserne i spil med omverdenen for at skabe nysgerrighed og autenticitet som veje til erkendelse og læring” (Eggensen, 2016). Professor Anne-Marie Mai beskriver det at flytte læsningen fra klasselokalet og ud i verden som “en helt nødvendig genvej” (Mai, 2012), hvis vi fortsat vil have vores elever til at læse og engagere sig i historiske tekster. Mais pointe er, at hvis vi vil have elever og studerende til at engagere sig i ældre litteratur, må vi gøre den nærværende ved at lade dem opleve teksten på det sted, hvor den foregår.

” Hvis vi vil have elever og studerende til at engagere sig i ældre litteratur, må vi gøre den nærværende ved at lade dem opleve teksten på det sted, hvor den foregår.

En litterær oplevelse på 30 minutter

Vores undervisningsforløb varede en formiddag og foregik på en solrig, men kold tirsdag i april. Inden byturen var vi blevet inddelt i fire grupper, som hver havde til opgave at tilrettelægge og facilitere litterære læsninger for hinanden i byrummet. De udvalgte tekster var enten af ældre dato eller svært tilgængelige moderne tekster. Hver gruppe havde fået et geografisk sted med dertilhørende tekst/tekster. Den didaktiske rammesætning fra underviserens side var relativt løs. De eneste krav var, at tekst og sted skulle bringes i spil med hinanden, og at det skulle tage 30 minutter.

De udvalgte lokaliteter var Storkepringvandet på Højbro Plads, hvor vi arbejdede med Per Højholts "Gittes monolog om Strøget" (1984). Herefter gik vi videre til Rådhuspladsen, hvor vi læste Jørgen Gustava Brandts "The Square" (1975). Derefter gik turen videre til Frihedsstøtten på Vesterbrogade, hvor vi undersøgte Tom Kristensens "Middag" (1920) og Emil Bønnelyckes "Vesterbrogade" (1918). Sidste litterære stop var Istedgade og Dan Turèlls digte "Livet i Istedgade" (1977) og "Gennem byen sidste gang" (1977)¹

Billede 2: Vi skriver digte på Rådhuspladsen.

Råbedigt på Rådhuspladsen

Som et uddybende eksempel fra vores undervisning i København har vi valgt et forløb på Rådhuspladsen. For netop denne undervisningssekvens var et godt eksempel på, hvordan det fysiske rum var med til at åbne teksten og gøre den relaterbar. Gruppen havde fået valget mellem Emil Bønnelyckes "Raadhuspladsen" fra 20'ernes ekspressive forelskelse i København og Jørgen Gustava Brandts "The Square" fra 70'ernes mere kritiske syn på samfundet. Gruppen valgte efter nøje overvejelser "The Square". Rådhuspladsen har været pakket ind i stilladser og plast i over ti år. Derfor har vi som generation ikke et særligt positivt forhold til stedet. Gruppen valgte derfor den tekst, der afspejlede gruppens opfattelse af Rådhuspladsen bedst. Jørgen Gustava Brandts fordømmende og sarkastiske tekst, hvor han kalder Rådhuspladsen for en ond, grim, firkantet hospitalsbakke, gav en mulighed for at stille en kontraopgave til medstuderende. Den lød: Skriv en positiv tekst, et digt eller en tale om Rådhuspladsen for på den måde at opleve teksten på en ny og kontrasterende måde.

1 De nævnte tekster optræder alle i Handesten (1996).

Figur 1: Lyt til gruppens oplæsning af digtet "The Square" her.

Figur 2: Se padlet om arbejdet med "The Square" på Rådhuspladsen her.

I løbet af en halv time på Rådhuspladsen skulle vi først lytte til en lydfil med gruppens selvindspillede fortolkede oplæsning af teksten. Lydfilen var lagt op i en padlet sammen med den separate tekst, som vi tilgik via en QR-kode på vores telefoner. Den fortolkede indspilning var produceret i programmet Garageband, hvor gruppen havde indspillet en demonstrativ oplæsning af teksten tilsat samplede lydeffekter (karakteristiske realløde) fra Rådhuspladsen. Formålet med indspilningen var at skabe en sanselig ramme som hjælp til at leve sig ind i teksten. Resultatet var et større engagement og en højere koncentration i forhold til at løse den efterfølgende opgave.

Efterfølgende skulle vi i grupper skrive en positiv tekst om Rådhuspladsen og læse den op for hinanden og uploade den i gruppens padlet.

Tekst produceret af studerende

Hvor er Rådhuspladsen dog skøn!
En gennemgangszone og mødested for alle slags danskere
Fra den opkørte teenager med turpas
og lommen fuld af chili cheese tops
Til de blå kraver i dansk industri
Fra den cafe latte drikende kulturkriger
med sin nyhvervede digtsamling fra Politikens boghal
Og til fløjtemanden og alle hans duer
Vi er her alle sammen
Og forgrener os imellem turister og skoleklasser på tur
På de grå fliser, tæt forbundne
På et samlingssted for os alle
Rådhuspladsen,
"Home of the Whopper"
Jeg elsker dig!

Oplæsninger er centrale

Stedbaseret læsning har et stort potentiale til at åbne svære tekster op for eleverne og gøre dem relaterbare for en nutidslæser. Det kræver dog, at læreren formår at tilrettelægge undervisningen, så tekst og sted kan spille sammen. Undervejs i forløbet var det tydeligt, at nogle grupper i højere grad end andre fik skabt et samspil mellem sted og tekst. For eksempel oplevede vi at lytte til en smuk og indlevende oplæsning af Tom Kristensens brutale, ekspressionistiske digt "Middag" fra *Fribytterdrømme* om kioskdrengen, der bliver kørt over. Oplæsningen var ledsaget af blød musik. Kender man digtet, vil man vide, at Tom Kristensen fremstiller kioskdrengens død på en smuk, men yderst brutal måde. Der opstod derfor en lidt særpræget kontrast mellem den bløde stemme og det barske indhold. Til gengæld blev råbefortolkningen af Brandts "The Square" vellykket, fordi teksten blev fremført som en demonstrationstale gennem en skrattende megafon. Det var en særdeles vellykket mundtlig fortolkning af et digt, der i sig selv råber og larmer. Forløbet fik os til at reflektere over, at når vi som lærere læser en tekst op for eleverne, så fortolker vi den også. Derfor skal man som lærer være opmærksom på, hvordan teksten læses op.

” Forløbet fik os til at reflektere over, at når vi som lærere læser en tekst op for eleverne, så fortolker vi den også.

Moderne IT-teknologier sætter skub i udeskoleundervisningen

Aktiviteterne, vi skulle udføre på de forskellige lokationer, gav os rig mulighed for at sanse og opleve de steder, vi befandt os, og bruge dem som inspiration til vores egen tekstfortolkning og tekstproduktion. Vi erfarede, at det var nyttigt at inddrage tidens moderne IT-teknologier til sted-baseret læsning i storbyen. Det er eksempelvis bøvlet at læse tekster på papir, hvis man står på et vindblæst gadehjørne. Vi brugte mobiltelefoner og padlet, og begge dele fungerede meget hensigtsmæssigt sammen med en QR-kode, som vi scannede via vores telefoner.

Fordelen ved at anvende en padlet i udeundervisningen er, at både lærer og elever kan samle og arbejde videre med tekster, links, billeder og lydfiler både før, under og efter turen. Teknologien gør det desuden muligt for alle at skrive og kommentere på indholdet samtidig.

Stedets literacy-potentiale

Vores erfaringer viser, at det at arbejde med tekster, der foregår på de steder, hvor man befinder sig, lægger op til, at nutid og fortid kan forbindes, så teksterne opleves mere relevante. Ligner Per Højholts beskrivelse af Strøget den, vi kan se i dag? Er Rådhuspladsen stadig dum og grim, som Brandt siger? Findes Dan Turèlls Istedgade stadig? Kan Tom Kristensens og Emil Bønnelyckes ekspressionisme genskabes i dag?

I alle fire forløb indgik såvel receptive som produktive aktiviteter, og på alle stederne kom vi til at drøfte, hvordan vores fortid og nutid afspejler hinanden. Vi mener, at der er potentiale i at arbejde med tekster på denne måde, fordi det vækker vores og elevernes nysgerrighed, åbner for det sanselige i tekstarbejdet og inddrager aktiviteter, hvor det at læse og skrive sker på baggrund af en sanselig oplevelse. Vi oplevede, at stedbaseret undervisning i København skabte en motivation og nysgerrighed, der kan være svær at få frem i klasselokalet. Vi fik lyst til at vide mere om forfattere, teksterne og stederne. Derfor mener vi, at det er oplagt at bruge stedbaseret tekstlæsning som en åbning af de svære, ældre tekster. Vi nåede måske ikke at arbejde helt i dybden med læsningen udenfor, men vi – og forhåbentlig også vores kommende elever – fik lyst til at læse, undersøge og vide mere om litteratur.

En af ulemperne ved stedbaseret læsning kan være, at eleverne mister fokus og bliver distraheret. Støj, trafik og forbipasserende mennesker er alle forhold, vi må tage højde for i vores didaktiske overvejelser og valg. Det er også vigtigt at notere sig, at rammesætningen er essentiel for, at undervisning uden for klasselokalets vante rammer kan lykkes. Der skal nemlig ikke meget vægelsind eller forvirring til, før en stedbaseret læsning løber af sporet, hvis man står med 28 elever. Med det sagt vil vi alligevel varmt anbefale stedbaseret læsning som litteraturpædagogisk metode. For den kan føre til en tæt og sanselig dialog med teksterne, som er svær at fremkalde i skolens vante rammer. Så på med det fornuftige fodtøj og bevæbn dig med digital snilde – og så ud! ud! ud!

Referencer

- Eggersen, D. V. (2016). Af sted med jer! Stedbaseret læsning som litteraturpædagogisk metode. I:
- Bock, K., Bonderup, H., Christensen, M. V., Gottsche, N. B., Ryden, M.-M., Svendsen, H. B. & Tetler, S. (red.), *Genre pædagogik – og andre nye veje i læse- og skriveundervisningen*. Hans Reitzels Forlag.
- Eggersen, D. V. (2019). *Projektdetaljer: Noget andet i stedet. 'Stedbaseret læsning' som litteraturpædagogisk metode i grundskolen*. <https://www.ucviden.dk/da/projects/noget-andet-i-stedet-stedbaseret-1%C3%A6sning-som-litteraturp%C3%A6dagogisk>
- Gissel, S., & Steffensen, T. (2021). *Undersøg litteraturen!* Akademisk Forlag.
- Gruppe Vesterbrogade (2022, 05.04.). *Padlet om Vesterbrogade*. <https://padlet.com/hansenannsofie/7vtvpzht7etcvsmt>
- Gruppe Rådhuspladsen (2022, 05.04.). *Padlet om Rådhuspladsen*. <https://padlet.com/nskrog-h/4y9o4tdnzeazn5n9>
- Handesten, L. (red.) (1996). *Alligevel så elsker vi byen. Tolv kapitler af Københavns litteraturhistorie*. C.A. Reitzel.
- Mai, A.-M. (2012). Tag litteraturen med udenfor. Om udgivelsen: ”Hvor litteraturen finder sted” I-III, *Reflex*, 1.

Om forfatterne

Underviser i dansk for udskoling, lektor Christine Pilegaard Larsen og et hold lærerstuderende ved Københavns Professionshøjskole, som har fokus på at undervise i fiktive tekster. Holdet består af både studerende, som netop har overstået deres første praktik, samt meritstuderende, hvor nogle arbejder som lærere i folkeskolen. På forårssemesteret 2022 har vi beskæftiget os med, hvordan vi kan arbejde med en undersøgende tilgang til forskellige værker i undervisningen.

Christine Pilegaard Larsen, lektor i dansk ved læreruddannelsen, KP i samarbejde med andetårsstuderende: Adile Aydogan, Anja Anusic, Ann Camilla Johansen, Ann Rørbæk Damgaard, Ann-Sofie Hedam Oksbjerg Hansen, Annemarie Gjessing Vinten, Birgit Schaldemose Norman, Casper Bang Berner, Dagny Isholm Saarup, Fajar Ashraf, Herle Sofie Gøtzsche Larsen, Jonatan Sebastian Billesø, Jonathan Nordmark Laursen, Mads Højrup Petersen, Maja Ling Schalburg, Maja Rosenstand Thomsen, Niklas Berggren Zachariassen, Nikoline Sofie Bo Krogh, Sanne Dall Kristensen, Sille Kragelund og Teresa Jackman.

Hvor er **Rådhuspladsen** dog skøn!
En gennemgangszone og mødested for alle slags danskere
Fra den **opkørte teenager** med turpas
og lommen fuld af chili cheese tops
Til de **blå kraver i dansk industri**
Fra den cafe latte drikkende **kulturkriger**
med sin nyerhvervede digtsamling fra Politikens Boghal
Og til **fløjtemanden** og alle hans duer

Vi er her **alle sammen**
Og forgrener os imellem turister og skoleklasser på tur
På de grå fliser, tæt forbundne
På et **samlingssted** for os alle
Rådhuspladsen,
“Home of the Whopper”
Jeg elsker dig!

(Andetårsstuderende på læreruddannelsen)